

Петро Одарченко

ДАТИ НАРОДЖЕННЯ Й СМЕРТІ М.П.ДРАГОМАНОВА

Коли хтось хоче довідатися про точну дату народження чи дату смерті якогось письменника або видатного діяча, то звичайно, звертається до авторитетних енциклопедій, різних довідників, автобіографій, метричних свідоцтв тощо. Проте бувають випадки, коли ні авторитетні енциклопедії, ні опубліковані автобіографії, ні навіть оригінальні виписки з метричних книг не дають правильних відомостей про день народження та про день смерті видатних діячів. Так сталося із сестрою М.П.Драгоманова, видатною письменницею і громадською діячкою Оленою Пчілкою. Єдиним джерелом точної дати народження письменниці було свідчення її батька та її дочок.¹

Так само і при визначенні дат народження М.П.Драгоманова та його смерті єдиним правильним джерелом точної дати його народження було свідчення його батька Петра Драгоманова,² а його смерті — свідчення Лесі Українки — його племінниці³.

Розглянемо докладніше ті відомості, які подавали різні автори в своїх статтях, надрукованих у різних працях про М.П.Драгоманова. У вступній статті М.Шаповала до "Вибраних творів" М.П.Драгоманова (Прага, 1937) день народження М.Драгоманова подано 9 вересня 1841 р., але не зазначено, за яким стилем ця дата. Таку ж дату в "Енциклопедії українознавства" (1955—1957) та англомовній енциклопедії "Україна" (1984) подав за празьким виданням і Іван Лисяк-Рудницький. Таку саму дату народження М.Драгоманова подав і Володимир Дорошенко в англомовному збірнику "Михайло Драгоманов" у виданні Української Вільної Академії Наук (1952). М.Шаповал і В.Дорошенко подають дату смерті — 20 червня, І.Лисяк-Рудницький — 20 липня. Знову ж не зазначено, чи ці дати подано за старим, чи за новим стилем.

Ще більшу плутанину бачимо в радянських енциклопедичних словниках: у "Шевченківському словнику" (1976) подано такі дати: 30 вересня 1841 — 2 липня 1895 (І.С.Романченко), в "Українській Радянській Енциклопедії" (1979) — 18 (30) вересня 1841 — 20 червня (2 липня) 1895 (В.Г.Сарбей), в "Українському Радянському Енциклопедичному Словнику" (1986) — 30.IX.1841—2.VII.1895.

Неправильні дати подано також у виданій 1990 р. "Українській Літературній Енциклопедії" (автори В.Г.Сарбей і П.М.Федченко) — 18(30).IX.1841 — 20.VI.(2.VII).1895.

1991 р. в в київському видавництві "Дніпро" вийшла монографія П.М.Федченка "Михайло Драгоманов. Життя і творчість". На той час автор вже мав можливість ознайомитися з листом Лесі Українки, вперше надрукованим у Нью-Йорку у видавництві Української Вільної Академії Наук (США) у фундаментальній книжці О.П.Косач-Кривинюк "Леся Українка. Хронологія життя і творчості" (1970). І на підставі цього листа написати правильну дату смерті М.П.Драгоманова — "8 юнія (20 червня н.ст.) надвечір". Але про дату народження П.М.Федченко ще не мав точних відомостей і залишив частково ту саму без зазначення, якого вона стилю — чи нового, чи старого — "18 вересня".

Цікаво, що у виданнях 60-х років таких разючих помилок у датах народження і смерті М.П.Драгоманова не було. 1966 р. у видавництві "Дніпро" вийшов у світ довідник

¹ *Одарченко Петро*. Коли народилась Олена Пчілка / Свобода, 17.II.1970 // Дзвін. — Львів, 1990. — № 9. — С. 156—157.

² *Деякі дати з молитовника П.Драгоманова* // Наші дні. — Львів, 1942. — Ч. 12.

³ *Косач-Кривинюк Ольга*. Леся Українка: Хронологія життя і творчості. — Нью-Йорк, 1970. — С. 324.

“Літературний щоденник”. У передмові укладача цього довідника відомого поета Миколи Терещенка зазначено, що тут особливу увагу звернуто на “точність дат, які, до речі, всюди подаються за новим стилем”. І дійсно, в цьому довіднику подано правильні і точні дати народження й смерті М.П.Драгоманова: “18.IX.1841–20.VI.1895”. Такі ж точні дати подано і в книжці Д.Заславського, І.Романченка “Михайло Драгоманов” (К., 1964). А в другому томі цінного авторитетного наукового довідника “Українські письменники. Біобібліографічний словник” (К., 1963) подано точні дати і за старим і за новим стилем: першу дату подано за новим стилем, а другу дату за старим стилем: “18(6) вересня 1841 – 20(8) червня 1895”.

Незрозуміло, чому ж І.Романченко в російській “Краткой Литературной Энциклопедии” (т. 2, Москва, 1964) подав неправильні дати народження й смерті М.П.Драгоманова: “18(30).IX.1841 – 20.VI.(2.VII).1895”. Адже в книжці Д.Заславського, І.Романченка (1964) подано правильні дати.

Оглянувши різні довідники, енциклопедії, монографії, можемо зробити такі висновки: 1) більша частина цих довідників подає неправильні дати народження і смерті М.П.Драгоманова; 2) тільки деякі праці й довідники 1960-х рр. подають правильні дати. До них належать праця Д.Заславського, І.Романченка (1964) та довідники “Літературний щоденник” (1966) та біобібліографічний словник “Українські письменники” (1963).

Правильність цих дат засвідчують такі незаперечні докази:

1. Лист Лесі Українки до батька вперше надрукований у праці Ольги Косач-Кривинюк “Леся Українка. Хронологія життя і творчості” (Нью-Йорк, 1970. – С. 324). У цьому листі Леся Українка пише: “Він (дядько) умер несподівано 8 іюня надвечір” (Лист датовано 13 червня 1895 р.). Отже, цей лист стверджує *точну дату смерті* М.П.Драгоманова.

2. *Точну дату народження* М.П.Драгоманова стверджує батько Михайла Петро Драгоманов у своєму “Молитовнику” таким записом: “6 сентября 1841 года в 5 часов утра в г. Гадяче родился син мой Михайло”. Цей “Молитвослов Петра Драгоманова” у 1927–1929 рр. зберігався в Гадяцькому музеї ім. М.П.Драгоманова, в хаті, де народився М.П.Драгоманов. Я оглядав цей “Молитвослов” і скопіював усі записи, які були в цьому “Молитвослові” – записи про дні народження М.П.Драгоманова, Ольги Петрівни Драгоманової (Олени Пчілки) і Лариси Косач (Лесі Українки). Тут же було записано й про смерть М.П.Драгоманова: “Скончался 1895 г. 8 июня в Софии. Мир праху его”.

Бажано, щоб дослідники життя й творчості М.П.Драгоманова та автори статей, які в майбутньому будуть друкуватися в нових виданнях різних енциклопедій та довідників, не повторювали попередніх помилок і подавали справжні дати народження й смерті М.П.Драгоманова на підставі незаперечних свідчень його батька і його племінниці – 6(18).IX.1841–8(20).VI.1895.

США

Петро Ротач

З ЕТЮДІВ ДО БІОГРАФІЇ ПАНАСА МИРНОГО

“Мирним” себе нарік він...”

Весною 1920 року, невдовзі по смерті Панаса Мирного, в Полтаві вийшла маленька книжечка розміром 17х12 см з написом на сірій обкладинці з м'якого картону: “Гр. Коваленко. Панас Мирний (1849–1920). Полтава”. Між прізвищем автора і назвою містився портрет письменника, виконаний Г.О.Коваленком. Відгорнувши обкладинку, побачимо на титульній сторінці під назвою книжки уточнення: “Посмертна згадка”.

Видання насправду унікальне. Ми не знаємо, яким накладом воно вийшло, – цього видавці не позначили. Відомо лише, що клопоти з виданням взяла на себе полтавська